

Opetus- ja kulttuuriministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto
kirjaamo@minedu.fi

Viite: VN/1985/2020-OKM-1

Asia: Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi; VN/1985/2020-OKM-1

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt 30.4.2020 Ylioppilastutkintolautakunnalta lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnossaan Ylioppilastutkintolautakunta keskittyy ylioppilastutkintoa koskeviin näkökulmiin ja toteaa kunnioittavasti seuraavaa:

1. Esityksen tavoitteena on nostaa koulutus- ja osaamistasoa sekä varmistaa jokaiselle mahdollisuus toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. Lakiesitysluonnoksen arvioidaan vaikuttavan vuosittain 700 sellaiseen nuoreen, jotka muutoin jäisivät toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle perusopetuksen jälkeen ja noin 4 000 oppivelvollisikäistä opiskelijaan, jotka keskeyttävät aloittamansa toisen asteen opinnot. Toivottavaa on, että nämä kaikki opiskelijat saavat opintonsa valmiiksi. Luonnoksesta ei ilmene, miten tämä vaikuttaisi lukiokoulutukseen ja myös ylioppilastutkintoon hakeutuvien ja opinnot ja tutkinnon valmiiksi saavien määriin.

Tällä hetkellä perusopetuksen päättäneistä noin 61 % hakeutuu lukiokoulutukseen ja noin 53 % aloittaa lukiokoulutuksessa heti perusopetuksen jälkeen. Tämän lisäksi jonkin verran opiskelijoita hakeutuu lukiokoulutukseen perusopetuksen lisäopetuksen tai lukioon valmistavan koulutuksen jälkeen. Ilmeisesti taustalla olevissa laskelmissa on otettu huomioon vain lukiossa olevat opiskelijat tai oletettu, että lukiokoulutukseen osallistuu puolet ikäluokasta.

Lukiokoulutukseen hakeutuva ja valmistuva ikäjoukko voi oppivelvollisuuden ja tutkintokoulutuksen valmistavan koulutuksen käyttöönoton johdosta kasvaa jonkin verran. Tämä voi lisätä myös ylioppilastutkintoon osallistuvien ja tutkinnon suorittavien määrää, ja se voi jonkin verran muuttaa ylioppilastutkintoon osallistuvien osaamistasoa.

2. Ylioppilastutkinnon voi suorittaa ammatillisen perustutkinnon perusteella ja suorittamisen voi aloittaa, kun ammatillisesta perustutkinnosta on suoritettu 90

osaamispistettä. Lakiesitysluonnoksesta ei ilmene yksiselitteisesti, missä tilanteissa nämä tutkinnon suorittajat ovat maksuttomuuden piirissä, eikä miten nämä tutkintoon osallistujat on otettu huomioon Ylioppilastutkintolautakunnalle myönnettävissä toimintamenoissa.

Nykyinen lainsäädäntö ei sisällä kaksois- tai kolmoistutkintoa, vaikka opiskelijat voivatkin suorittaa lomittain tai peräkkäin ammatillista perustutkintoa ja ylioppilastutkintoa.

Luonnoksessa todetaan, että niiden henkilöiden määrä, jotka suorittivat ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon samana vuonna tai peräkkäisinä vuosina, oli vuosina 2010-2018 noin 2 000. Tämä lukumäärä sisältää sellaisia henkilöitä, jotka ovat suorittaneet kaksi tutkintoa suunnitelmallisesti ja hakeutuneet alun perin ammatilliseen oppilaitokseen, jonka tarjoamaan opinto-ohjelmaan on sovitettu ylioppilastutkintoon valmistavia ammatillisen koulutuksen yhteisiä tutkinnon osia tai lukion aineopintoja ja ylioppilastutkinto. Joissakin tilanteissa lukio-opinnot on sijoitettu ajallisesti pääosin vasta ammatillisen perustutkinnon suorittamisen jälkeiseen aikaan. Tässä lukumäärässä on myös niitä henkilöitä, jotka ovat hakeutuneet oma-aloitteisesti esimerkiksi aikuislukioon suorittaakseen ylioppilastutkinnon heti ammatillisen perustutkinnon jälkeen. Tämän lukuarvon ulkopuolelle jäävät ne henkilöt, joilla ylioppilastutkinnon suorittaminen venyy ajallisesti pidemmälle tai joilta jää toisen tutkinnon suorittaminen kesken.

Oppivelvollisuuden ja maksuttomuuden laajenemisen vuoksi tutkintoon osallistuu aiempaa suurempi osuus ikäluokasta. Toivottavaa on, että maksuttomissa ylioppilastutkinnon kokeissa kokelaat pyrkivät näyttämään parasta osaamistaan. Lakiesitysluonnos tukee tätä, kun koetilaisuuteen saapumatta jääminen ei johda uuteen maksuttomaan suorituskertaan. Lautakunnan käytännöt ja vuonna 2019 annettu laki ylioppilastutkinnosta toimivat myös muuttuvassa tilanteessa.

3. Lakiesitysluonnoksen mukaan oppivelvollisuuden laajentaminen toteutetaan voimassa olevien päätösten mukaisella koulutustarjonnalla. Lukioikäisten ikäluokat kasvavat tulevina vuosina. Suurin 18-vuotiaiden ikäluokka saavutetaan vuonna 2028 väestöennusteiden mukaan. Samaan aikaan oppivelvollisuuden laajentaminen kasvattaa kokeeseen osallistuvien määrää. Ylioppilastutkintolautakunnan menoista noin 50 % muodostuu lautakunnan jäsenille ja asiantuntijajäsenille maksettavista arvostelupalkkioista, jolloin ikäluokan kasvaminen vaikuttaa menoihin oleellisesti. Ylioppilastutkintoa ei ole mahdollista toteuttaa samoilla menoarvioilla erisuuruuselle ikäluokalle ilman, että tutkinnon kattavuuteen tai rakenteeseen puututaan.
4. Lautakunnan jäsenille ja asiantuntijajäsenille maksettavat palkkiot on tarpeellista sitoa tavanomaisiin indeksikorotuksiin, jotta työstä maksettava reaalipalkkio ei pienene. Tämä nostaa tasaisesti ylioppilaskokeen kustannuksia, ellei tutkinnon kattavuutta vuosittain pienennetä.
5. Lakiesitysluonnoksen perusteluissa todetaan, että ylioppilastutkintomaksua on tarkoitus muuttaa siten, että kokeelaskohtaisesta perusmaksusta luovuttaisiin ja vastaavasti korotettaisiin hieman kokekohtaisesta osallistumismaksua. Ylioppilastutkintolautakunta pitää tätä tarkoituksenmukaisena, sillä perusmaksun säilyttäminen ei käytännössä olisi mahdollista siirryttäessä kokeiden osittaiseen maksuttomuuteen. Lautakunnan

laskelmien mukaan uusi koekohtainen maksu olisi 33,60 euroa nykyisen tilanteen perusteella.

6. Oppivelvollisuuden laajenemisen seurantaryhmälle esitellyissä laskelmissa oletetaan, että kokelaasta koituvat kulut ovat 168 euroa, jossa on otettu huomioon kaksi perusmaksua ja 5 koekohtaista maksua. Tämä on alimitoitettu summa, sillä kokelaat osallistuvat keskimäärin useampaan kuin kahteen tutkintokertaan. Tämän lisäksi maksuttomuuden piiriin kuuluvat hylätyn kokeen uusinnat. Hylättyjä arvosanoja, jotka eivät johdu kokelaan poisjäämisestä koetilaisuudesta, annetaan noin 5 % tutkintokerralla, ja osa kokelaista käyttää kaikki kolme hylätyn kokeen uusimiskertaa. Tämä nostaa kokelaskohtaisen summan 177,24 euroon.
7. Lakiesitysluonnoksen perustelujen mukaan ylioppilastutkintomaksujen poistamisen vuoksi lisättäisiin Ylioppilastutkintolautakunnan kanslian toimintamenojen maksamiseen kehyskaudella 2021—2024 0,1 miljoonaa euroa vuonna 2022, 2,2 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 5,5 miljoonaa euroa vuonna 2024, joista tulee kehyskaudella yhteensä 7,8 miljoonaa euroa.

Jos edellisissä kohdissa kuvatut seikat otetaan huomioon, vuonna 2024 lautakunnan oppivelvollisuuteen ja maksuttomuuteen liittyvän rahoituksen pitäisi kasvaa 7 083 000 euroon. Jos ikäluokan kasvua ja muita menoihin vaikuttavia seikkoja ei oteta huomioon, tutkinnon kattavuutta on tarpeen pienentää. Vuonna 2024 kattavuus olisi vain 78 % vuoden 2020 tasosta, jos toimintamenoihin varataan 5,5 miljoonaa euroa. Ylioppilastutkintolautakunta pitää tätä huolestuttavana. Tutkinnon maksuttomuus ei saisi vaikuttaa tutkinnon laatuun.

8. Lakiesitysluonnoksessa ei ole varattu määrärahoja Ylioppilastutkintolautakunnan, Opetushallituksen ja koulutuksen järjestäjien tietojärjestelmien muutokseen. Koska maksuttomuus on rajattu tiettyyn määrään kokeita ja maksuttomuudelle on asetettu useita ehtoja, ilmoittautumista osittain maksuttomaan tutkintoon ei voi toteuttaa nykyisin käytössä olevalla tavalla. Kokelaat ja lukiot eivät pysty arvioimaan ilmoittautumisesta aiheutuvaa maksua ilman ajantasaista rekisteritietoa ilmoittautumisen yhteydessä. Tietojen vaihtotarve lukioiden ja Ylioppilastutkintolautakunnan välillä kasvaa ilmoittautumisajankohtina siten, että siihen on hyvin vaikea vastata pelkästään virkatyötä lisäämällä lautakunnassa.

Riippumatta toteuttamistavasta Ylioppilastutkintolautakunta tarvitsee rajapintaintegraation Opetushallituksen Opinto- ja tutkintotietojen luovutuspalveluun ja sen Oma Opintopolku -palveluun, jotta Ylioppilastutkintolautakunta voi tietää, onko kokelaalla oikeus maksuttomiin kokeisiin kullakin tutkintokerralla. Kokelaan oikeus maksuttomuuteen ei ole pääteltävissä iästä. Tämän lisäksi ylioppilastutkintorekisteriin tarvitaan muutoksia maksulaskentaan.

Lautakunta arvioi lautakunnan tietojärjestelmien muutostarpeeksi 1,5-3,0 miljoonaa euroa riippuen toteutusvaihtoehdoista. Osa toteuttamisvaihtoehdoista aiheuttaa merkittäviä tietojärjestelmäkustannuksia koulutuksen järjestäjille kouluhallinto-ohjelmien muutosten vuoksi ja lisää merkittävästi vuosittaisia henkilötyökuluja sekä lautakunnassa että kansliassa. Nämä menot tulisi kattaa vuosien 2021-2022 aikana, jotta maksuttomaan tutkintoon ilmoittautuminen saadaan pilotoitua pienellä kokelasmäärällä jo kevään 2022 tutkinnossa.

9. Lakiesitysluonnos rajaa tiukasti tutkinnon maksuttomuuden viiteen kokeeseen ja siihen kalenterivuoteen, jolloin kokelas täyttää 20 vuotta, mutta sisältää useita poikkeustilanteita. Lautakunta pitää esityksen mallia perusteltuna, mutta vaativana toteuttaa. Se tarjoaa mahdollisuuden ylioppilastutkinnon suorittamiseen maksuttomasti. Maksuttomuus edistää kokelaiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua tutkinnon suorittamiseen.

Maksuttomuuden rajaaminen viiteen kokeeseen vaatii tarkkuutta lautakunnassa, kun käsitellään kokelaiden hakemuksia ilmoittautumisten mitätöinneistä ja muutoksista, määräajan jälkeen tapahtuvista ilmoittautumisista ja tutkinnon uudelleen aloittamisesta. Keväällä 2022 otetaan myös käyttöön ylioppilastutkinnosta annetun lain 6 §:n mukainen erillisten kokeiden ja 13 §:n mukainen aiemmin suoritettujen hyväksytyjen kokeiden sisällyttäminen tutkintoon.

Nykyisin vain noin 4 % ylioppilastutkinnon suorittaneista saa tutkintonsa valmiiksi sen kalenterivuoden jälkeen, jolloin kokelas täyttää 20 vuotta. Erityisesti aikuislukioissa on merkittävä määrä opiskelijoita, joilla on poikkeuksia ikärajaan. Lakiesitysluonnoksen malli tutkinnon maksuttomuudesta vaatii koulutuksen järjestäjältä, lautakunnalta ja tietojärjestelmiltä suurta tarkkuutta tämän kokelasjoukon kohdalla, mikä lisää vuosittaisia kuluja ja tietojärjestelmän muutostöitä.

10. Lakiesitysluonnos oppivelvollisuudesta vaikuttaa paljon Ylioppilastutkintolautakunnan ja koulutuksen järjestäjien toimintaan ja opiskelijoiden tilanteeseen. Lain käyttöönotto tapahtuisi jo 1.8.2021. Lautakunnan kannalta käyttöönoton pitäisi olla osittain valmiina jo ennen marraskuussa tapahtuvaa kevään 2022 tutkintokerran ilmoittautumista, vaikka tässä vaiheessa tutkintoon osallistuvien oppivelvollisten määrä on oletettavasti hyvin pieni. Tietojärjestelmiin tehtävät muutokset edellyttävät laajaa yhteistyötä Opetushallituksen, opintohallinto-ohjelmien ja lukiokoulutuksen järjestäjien kanssa. Jos lain käyttöönottoa lykättäisiin vuodella, tähän valmisteluun olisi enemmän aikaa.

Laki oppivelvollisuudesta

11. Lautakunta pitää tarkoituksenmukaisena, että oppivelvollisuuden laajentaminen koskee lukiokoulutuksen osalta myös ylioppilastutkintoa, eikä rajaudu pelkkään lukion oppimäärään. Tämä toteutuu hyvin lakiesitysluonnoksen 2 §:n ja 4 §:n kirjauksissa. Ylioppilastutkinto tuottaa kelpoisuuden yliopisto- ja ammattikorkeakouluopintoihin ja lukion oppimäärä tuottaa kelpoisuuden ammattikorkeakoulu-opintoihin. Tutkintoa hyödynnetään laajamittaisesti myös korkeakoulujen opiskelijavalinnassa.

Lakiesitysluonnoksen perusteluissa olisi hyvä ilmetä, että myös lain ylioppilastutkinnosta 25 §:n mukaiset ylioppilastutkintoa tasoltaan vastaavat tutkinnot täyttävät oppivelvollisuuden suorittamisen. Luonnoksessa näistä tutkinnoista on mainittu ainoastaan eurooppalainen ylioppilastutkinto (EB). Myös näiden tutkintojen maksuttomuuteen on tarpeen ottaa kantaa perusteluissa.

12. Lakiesitysluonnoksen 16 §:n mukaan koulutus on maksutonta sen kalenterivuoden loppuun saakka, jolloin opiskelija täyttää 20 vuotta. Ylioppilastutkinto suoritetaan ajallisesti hajautettuna enintään kolmelle tutkintokerralle, ja sen lisäksi hylättyä koetta voi uusia enintään kolmella peräkkäisellä tutkintokerralla. Suurin osa ylioppilastutkintoa

suorittavista saa tutkintonsa valmiiksi 19 vuoden iässä ja on siten maksuttomuuden piirissä. Ikäraja on tältä osin pääasiassa toimiva.

Ne kokelaat, jotka ovat suorittaneet lukion neljässä vuodessa tai käyttäneet vuoden muihin opintoihin ennen kolmen vuoden lukio-opintoja, saavat ylioppilastutkinnon tyypillisesti valmiiksi sen vuoden keväällä, jolloin kokelas täyttää 20 vuotta. Tällöin kokelas on käyttämässä viimeistä hylätyn kokeen uusintakertaa vasta sen vuoden syksynä, jolloin hän täyttää 21 vuotta. Nämä kokelaat eivät yleensä ole enää kirjoilla opiskelijana millään koulutuksen järjestäjällä, koska lukion oppimäärä on jo tullut valmiiksi. Kukaan ei voi kirjata kokelaalle jatkoaikaa maksuttomuuteen, vaikka hänellä olisi siihen asialliset perustelut. Kokelas pääsee kuitenkin valmistumaan maksullisen kokeen avulla. Näiden kokelaiden määrä on pieni.

13. Lakiesitysluonnoksen 16 §:n mukaan maksuttomuus pitenee ilman hakemusta niiden ajanjaksojen kestoja vastaavasti, jolloin koulutuksen suorittaminen on ollut keskeytyneenä 7 §:ssä, lukiolain 23 §:n 3 momentissa, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 96 §:n 3 momentissa tai tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetun lain 15 §:ssä säädetyillä perusteilla. Tilapäisestä ulkomailla asumisesta ja perustellusta syystä johtuva keskeytys pidentää maksuttomuutta enintään vuodella, mutta muut keskeyttämisen syyt hyväksytään täysimääräisesti. Tämän lisäksi maksuttomuutta voi pidentää opiskelijan hakemuksesta enintään yhden vuoden ajan lakiesitysluonnoksessa luetelluilla perusteilla, kuten perusopetuksen oppimäärän valmistumisen viivästyisestä johtuen.

Lautakunta kiinnittää huomiota, että maksuttomuuden pidennykset voivat olla erimittaisia ja hyvin moninaisista syistä johtuvia. Pidennyksiä voi saada kuuden pykälän perusteella viidestä laista, ja eri lainkohdissa hyväksyttävät syyt ovat osittain erilaisia. Pidennyksiä voi olla samalla opiskelijalla myös useasta eri syystä peräkkäin. Osa opintojen keskeytyksistä pidentää maksuttomuutta, mutta osa ei. Opiskelijalla voi olla lain mukainen syy keskeytykseen, kuten vanhempainvapaa, mutta hän silti edistää opintojaan esimerkiksi etäopiskelun avulla. Opiskelijat voivat vaihtaa koulutusmuotoa tai lukiota aikana. Yksiselitteinen ikäraja selkeyttäisi koulutusten järjestäjien ja Ylioppilastutkintolautakunnan työtä.

14. Lakiesitysluonnoksen 16 §:n mukaan maksuttomuuden ulkopuolelle jäävät ne alle 20-vuotiaat opiskelijat, jotka eivät ole olleet tämän lain mukaisesti oppivelvollisia. Näiden opiskelijoiden oikeutta maksuttomiin ylioppilastutkinnon kokeisiin ei ole mahdollista päätellä kokelaan iän perusteella. Esimerkiksi opiskelijat, jotka ovat edenneet omaa ikäryhmäänsä ylempänä oppivelvollisuuslain tullessa käyttöön, jäävät maksuttomuuden ulkopuolelle. Epäselvä tilanne helpottuu, kun oppivelvollisuus etenee ikäryhmittäin. Perusopetuksen suorittamisen ajankohta ilmenee myös Koskesta.

Opiskelijat, jotka ovat muuttaneet pysyvästi Suomeen vasta täytettyään 18 vuotta tai ennen lakiesitysluonnoksen voimaantuloa, eivät ole maksuttomuuden piirissä. Koulutuksen järjestäjällä ei ole välttämättä tietoa, minkä ikäisenä opiskelija on muuttanut ja paluumuuttanut Suomeen, ja ovatko nämä muutokset Suomeen olleet tilapäisiä vai pysyviä. Tämä edellyttäisi koulutuksen järjestäjälle pääsyä väestörekisterin historiatietoihin. Kosken tietoihin pitäisi saada myös näissä tilanteissa tieto, että henkilö ei ole maksuttomuuden piirissä.

15. Lakiesitysluonnoksen 16 §:n mukaan maksuttomuuden ulkopuolelle jäävät myös ne alle 20-vuotiaat, joilla on ulkomailla suoritettu lukion oppimäärää ja ylioppilastutkintoa tai ammatillista tutkintoa vastaavat opinnot. Nämä tutkinnot eivät kuitenkaan ilmene Koskesta. Aikuisten lukiokoulutukseen hakeutuu jonkin verran opiskelijoita, joilla tosiasiallisesti on vastaavat opinnot suoritettuna, mutta jotka haluavat suorittaa suomalaisen lukiokoulutuksen ja ylioppilastutkinnon. Osa vaihto-oppilasvuotta viettävistä suorittaa vastaavan tutkinnon ulkomaan opintojensa aikana. Tällöin koulutuksen järjestäjän pitäisi tutkia tilanne ja merkitä tieto maksuttomuuden ulkopuolelle jäämisestä Koskeen. Jos opiskelija ei tuo ilmi aiemmin suoritettuja vastaavia opintoja, hän saa perusteetonta etua.
16. Lakiesitysluonnoksen 16 §:n mukaan oikeutta maksuttomaan koulutukseen ei kuitenkaan ole, jos opiskelija on suorittanut lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon taikka ammatillisen tutkinnon. Lisäksi on todettu erikseen, että jos opiskelija suorittaa samanaikaisesti ammatillista koulutusta ja lukion oppimäärää, oikeus maksuttomaan koulutukseen päättyy, kun opiskelija on suorittanut ammatillisen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon, kuitenkin viimeistään sen kalenterivuoden lopussa, jolloin opiskelija täyttää 20 vuotta.

Kahden tutkinnon ja lisäksi lukion oppimäärän suorittamiseen liittyvät kirjaukset ovat ristiriitaisia. Rahoituslain johdosta opiskelija ei voi olla samanaikaisesti suorittamassa lukion oppimäärää ja ammatillista koulutusta. Rahoituksen siirtyminen voidaan sopia koulutuksen järjestäjien välillä sopimuksella tai opinnot jaksotetaan kahdelle koulutuksen järjestäjälle ajallisesti.

Kahden tutkinnon suorittajat tekevät ammatillisen perustutkinnon yhteydessä ylioppilastutkinnon. He oppivat tutkinnon kokeisiin tietoja ammatillisten opintojen yhteydessä tai tekevät lukion aineopintoja ammatillisen tutkinnon aikana tai sen jälkeen. Useissa tapauksissa ammatillinen perustutkinto suoritetaan ensin ja sen jälkeen opiskelija tekee aikuisten lukiokoulutuksen mukaisia opintoja aineopiskelijana ja suorittaa ylioppilastutkinnon. Joissakin tapauksissa opiskelija aloittaa lukion oppimäärän suorittamisen, mutta ei saa sitä suoritettua kokonaan.

Ylioppilastutkintolautakunnalla ei ole luotettavaa tapaa saada selville, ketkä ovat suorittamassa kahta tutkintoa suunnitelmallisesti ja ketkä suorittavat lukion oppimäärän pelkkien aineopintojen sijaan. Lautakunnan käsityksen mukaan opiskelijoiden suunnitelmat muuttuvat ja heidän alkuperäinen oikeutensa tutkinnon suorittamiseen saattaa muuttua. Osa opiskelijoista vaihtaa lukiosta ammatilliseen ja päinvastoin. Oikeus ylioppilastutkinnon suorittamiseen varmistuu joidenkin kohdalla vasta jälkikäteen.

Maksuttomuuden ikärajan määrittely on erilainen, mikä tekee kokonaisuudesta monimutkaisen. Esimerkiksi kokelas saattaa olla maksuttoman lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon piirissä 21-vuotiaana ja hän voi ilmoittautua maksuttomaan ylioppilaskokeeseen, mutta jos hän saa ammatillisen perustutkintonsa valmiiksi, hänen oikeutensa maksuttomuuteen poistuu saman tien.

Ylioppilastutkintolautakunta toivoo, että luonnoksen tekstiä muokataan siten, että siitä ilmenee maksuttomuus tai maksullisuus tilanteissa, joissa opiskelijat muuttavat suunnitelmiaan tai tutkinnon suorittamista ja tutkinnot valmistuvat ajallisesti lähemmäksi

tai erillään. Vastaava ongelma voi tulla esiintyä myös tilanteissa, joissa opiskelija suorittaa suomalaisessa lukiossa IB-tutkintoa ja ylioppilastutkintoa.

17. Lakiesitysluonnoksen 16 §:n ikärajaan tehtävät poikkeukset voivat tehdä yksittäisen kokelaan maksuttomuuden arvioinnista haastavaa. Koulutuksen järjestäjä voi päättää tarjota maksutonta koulutusta ja oppimateriaaleja myös niille opiskelijoille, jotka on rajattu maksuttomuuden ulkopuolelle. Tällä tavoin koulutuksen järjestäjä voi kohdella samoissa ryhmissä olevia opiskelijoita samalla tavalla, mikä vähentää erillistä ohjaustarvetta ja hallintokuluja. Ylioppilastutkintolautakunnan pitää kohdella kaikkia kokelaita yhdenvertaisesti ja noudattaa täsmällisesti lain rajoituksia maksuttomuudesta.

Lautakunta pitää erittäin tärkeänä, että lakiesitysluonnoksen mukaisesti tieto maksuttomuuden piiriin kuulumisesta kirjataan yksiselitteisesti Opetushallituksen Opinto- ja tutkintotietojen luovutuspalveluun (Koski). Lautakunta toivoo, että laissa tehdyt poikkeukset ikärajaan ovat mahdollisimman selkeitä. Lautakunta toivoo, että maksuttomuuden pidennysten merkitseminen Koskeen tapahtuu nopeasti ja hyvissä ajoin, jotta lautakunnalla on oikea tieto käytettävissä tutkintokerran ilmoittautumisten yhteydessä. Kevään tutkintoon ilmoittaudutaan marraskuun lopussa ja syksyn tutkintoon kesäkuun alussa.

Maksuttomuudesta tehtyjen poikkeuksien olisi tarkoituksenmukaista koskea kokonaista kalenterivuotta, jotta henkilön oikeudesta maksuttomiin kokeisiin ei tule tulkintavaikeuksia.

Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain muuttamisesta

18. Lakiesitysluonnoksessa ei ole erikseen kirjattu 4 §:ssä Ylioppilastutkintolautakunnalle oikeutta saada tietoa, että henkilö on oppivelvollisuuslain tarkoittaman maksuttomuuden piirissä. Lautakunta tulkitsee, että nykyisen lainsäädännön muotoilut ovat riittäviä turvaamaan tämän. Asian olisi hyvä ilmetä perusteluista.
19. Lakiesitysluonnoksen 9c §:n mukaan tietovarantoon on tallennettava myös tieto siitä, jos opiskelijan oikeutta maksuttomaan koulutukseen on pidennetty oppivelvollisuuslain 16 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettulla tavalla. Rekisteriin talletettavista tiedoista eivät kuitenkaan yksiselitteisesti ilmene kaikki tilanteet, joissa iältään maksuttomuuden piirissä mahdollisesti oleva opiskelija on tai ei ole maksuttomuuden piirissä. Opiskelija voi aloittaa oppivelvollisuuden piiriin kuuluvan koulutuksen, mutta saada ulkomaisen vastaavan koulutuksen valmiiksi. Ennen vuotta 2021 ulkomailla perusopetuksen oppimäärää vastaavat opinnot suorittaneet eivät ole oppivelvollisuuden piirissä. Opiskelija voi muuttaa Suomeen siten, että tiedot jäävät puutteellisiksi. Opiskelija on voinut olla alle 18-vuotiaana oppivelvollinen, mutta aloittaminen oppivelvollisuuden piirissä olevassa koulutuksessa lykkäytyy siten, että häntä ei kirjata oppivelvolliseksi.

Ylioppilastutkintolautakunta tarvitsee luotettavan tiedon, milloin oikeus maksuttomuuteen päättyy ja milloin se on päättynyt. Tieto maksuttomuuden sen hetkisestä voimassaolosta ei riitä, sillä ylioppilastutkinnon kokeisiin ilmoittaudutaan noin 3,5 kuukautta ennen kokeita.

20. Lakiesitysluonnoksen 14 § 1a:n mukaan rekisteriin tallennetaan tieto maksuttomiin kokeisiin ilmoittautumisesta. Lakiesitysluonnoksen mukaan tieto ilmoittautumisen

maksuttomuudesta säilytetään viisi vuotta tutkinnon suorittamisesta. Säilyttämisaika tulisi määritellä myös niihin tilanteisiin, joissa tutkinto jää kesken.

Laki ylioppilastutkinnosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta

21. Lakiesitysluonnoksen mukaan oppivelvolisuuslain 16 §:ssä tarkoitettuun maksuttomaan koulutukseen oikeutetulta kokelaalta ei voida periä maksuja osallistumisesta viiteen ensimmäiseksi suoritettavaan kokeeseen eikä edellä tarkoitettujen hylättyjen kokeiden uusimisesta. Tämä mahdollistaa maksuttoman tutkinnon suorittamisen lukiokoulutuksen päätteeksi.

Näihin viiteen kokeeseen saattaa sisältyä kokeita, jotka eivät ole kokelaan valmistumisen kannalta tarpeellisia. Lakiesitysluonnoksen perusteluissa on kuvattu hyvin, miksi uuden tutkintorakenteen yhteydessä ei ole mahdollista määritellä yksiselitteisesti, mitkä ovat kokelaalle välttämättömiä kokeita ja mitkä eivät.

Lakiesitysluonnoksen mukaan maksu voidaan kuitenkin periä, jos kokelas ei ole saapunut koetilaisuuteen, kokelas ei ole jättänyt koesuoritus arvosteltavaksi tai kokeesta on annettu hylätty arvosana järjestyksen rikkomisen tai vilpillisen menettelyn johdosta. Lautakunta pitää tätä periaatetta perusteltuna, jotta tutkinnon maksuttomuus ei lisää kokeista poisjääntiä. Jotta kokelaalta ei jouduta perimään kyseisestä kokeesta tutkintomaksua jälkikäteen, sanamuotoa olisi hyvä tarkentaa muotoon ”*Hylätyn kokeen uusimisesta voidaan kuitenkin periä maksu, jos koe on katsottu 14 tai 15 §:n nojalla hylätyksi.*”

22. Lakiesitysluonnoksen perustelujen mukaan oikaisuvaatimuksen käsittelymaksua koskevaa sääntelyä ei olisi tarkoitus muuttaa, vaan maksu voitaisiin jatkossakin periä myös maksuttomaan koulutukseen oikeutetulta. Ylioppilastutkintolautakunta pitää tätä toimivana ratkaisuna. Kokelas saa maksun takaisin, jos pistemäärä tai arvosana nousee.

Muuta

23. Lakiesitysluonnoksen sivun 14 tilastoissa ei ole ylioppilaiden määriä, vaan ylioppilastutkinnon valmiiksi saaneiden määriä. Aiemman lainsäädännön mukaisesti tutkinto oli valmis, kun kokelas oli suorittanut pakolliset kokeet. Ylioppilas-termiä ei ole käytetty laissa, mutta ylioppilaaksi on kutsuttu henkilöä vasta, kun hänellä on ollut kokeiden lisäksi myös lukion oppimäärä tai muut lain vaatimat opinnot suoritettuna ja hänelle luovutettiin ylioppilastutkintotodistus.
24. Sivulla 198 kuvataan kompensatiomenettelyä. Tätä termiä ei käytetä lainsäädännössä, vaan kyse on lautakunnan määräämästä menettelystä. Asiaa olisi hyvä täsmentää esimerkiksi ”*Kokelaan on mahdollista saada tutkintonsa suoritetuksi hylätyn arvosanan estämättä ylioppilastutkinnosta annetun lain 12 §:n mukaisesti. Ylioppilastutkintolautakunta määrää perusteista, joiden nojalla tutkinto tulee suoritetuksi hylätyn arvosanan estämättä. Lautakunnan määräyksissä kuvatussa kompensatiomenettelyssä kokelaalta on edellytetty riittävän hyviä arvosanoja muista suoritetuista kokeista.*”

Lausunnon keskeinen sisältö

Lukiokoulutukseen hakeutuva ja valmistuva ikäjoukko voi oppivelvollisuuden ja tutkintokoulutuksen valmistavan koulutuksen käyttöönoton johdosta kasvaa jonkin verran. Tämä voi lisätä myös ylioppilastutkintoon osallistuvien ja suorittavien määrää.

Lakiesitysluonnoksen arvio Ylioppilastutkintolautakunnalle osoitettavista toimintamenoista on jonkin verran alimitoitettu. Vuonna 2024 lautakunnan oppivelvollisuuteen ja maksuttomuuteen liittyvän rahoituksen pitäisi olla 7 083 000 euroa. Jos ikäluokan kasvua ja muita menoihin vaikuttavia seikkoja ei oteta huomioon, tutkinnon kattavuutta on tarpeen pienentää. Vuonna 2024 kattavuus olisi vain 78 % vuoden 2020 tasosta, jos toimintamenoihin varataan 5,5, miljoonaa euroa. Ylioppilastutkintolautakunta pitää tätä huolestuttavana. Tutkinnon maksuttomuus ei saisi vaikuttaa tutkinnon laatuun.

Kahden tutkinnon ja lisäksi lukion oppimäärän suorittamiseen liittyvät kirjaukset ovat ristiriitaisia. Lakiesitysluonnoksesta ei ilmene yksiselitteisesti, missä tilanteissa ammatillisen perustutkinnon suorittajat ovat maksuttomuuden piirissä, eikä miten nämä tutkintoon osallistujat on otettu huomioon Ylioppilastutkintolautakunnalle myönnettävissä toimintamenoissa.

Lakiesitysluonnoksen 16 §:n ikärajaan tehtävät poikkeukset voivat tehdä yksittäisen kokelaan maksuttomuuden arvioinnista haastavaa. Lautakunta pitää erittäin tärkeänä, että lakiesitysluonnoksen mukaisesti tieto maksuttomuuden piiriin kuulumisesta kirjataan yksiselitteisesti Opetushallituksen Opinto- ja tutkintotietojen luovutuspalveluun (Koski). Lautakunta toivoo, että laissa tehdyt poikkeukset ikärajaan ovat mahdollisimman selkeitä.

Lakiesitysluonnoksessa ei ole varattu määrärahoja Ylioppilastutkintolautakunnan, Opetushallituksen ja koulutuksen järjestäjien tietojärjestelmien muutokseen. Lautakunta arvioi ylioppilastutkintolautakunnan tietojärjestelmien muutostarpeeksi 1,5-3,0 miljoonaa euroa riippuen toteutusvaihtoehdoista. Nämä menot tulisi kattaa vuosien 2021-2022 aikana.

Ylioppilastutkintolautakunnan yleiskokouksen 10.6.2020 päätöksen mukaisesti

Pääsiihteerii

Tiina Tähhkä

Erityisiasiantuntijaa

Virpi Britschgii

YLIOPPILASTUTKINTOLAUTAKUNTA
STUDENTEXAMENSNÄMNDEN

*Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Ylioppilastutkintolautakunnan
asianhallintajärjestelmässä.*

Tiedoksi: oppivelvollisuus@minedu.fi